

จริยศาสตร์ของค่าน้ำ: การทำหน้าที่ระหว่างบุพการีและกตัญญูที่ Emmanuel Kant's Ethics: The Duties performance between Previous benefactor and Gratefulness

พวศกศพว นสรมโม (วนิชชาติ), จักสวรสณ วงศ์พวพวัน¹,
พระราชปรียัติวิมล, ประภาส แก้วเกตุพงษ์ และพระมหาสกล สุกกรมธ²
Phra Thossathep Dhasadhamamo (Wanichat), Chakkapan Wongpornpawan,
Phraraj Pariyativimol, Prapas Kaeaketpong and Phramaha Sakol Subharamedhi
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand
Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: thossathepw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการกระทำหน้าที่ของบุคคลในฐานะบุพการีบุคคลที่เป็นมารดาบิดา ครูอาจารย์ และในฐานะกตัญญูที่ บุคคลที่เป็นบุตรธิดาและลูกศิษย์ เป็นการประพฤติปฏิบัติที่เป็นพันธะกรณีทางศีลธรรมระหว่างหน้าที่ของมารดาบิดากับบุตรธิดา หน้าที่ของบุตรธิดากับมารดาบิดา หน้าที่ของครูอาจารย์กับลูกศิษย์ และหน้าที่ของลูกศิษย์กับครูอาจารย์ตามแนวคิดทฤษฎีทางจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์

คำสำคัญ: จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์; หน้าที่; กตัญญูที่

Abstract

This article has the objective for presents the Duty performance of each character in the position a previous benefactor person that is the father mother and the teacher and the position Gratefulness person that is the children and a student. that performance cause of morality and relationship between parents' duty performance with the children,

*ได้รับบทความ: 3 มกราคม 2562; แก้ไขบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2562; ตอรับตีพิมพ์: 13 สิงหาคม 2562
Received: January 3, 2019; Revised: February 12, 2019; Accepted: August 13, 2019

between the children's duty performance with the parent, between the teacher's duty performance with a student, and between a student's duty performance with the teacher, follow theory ethics idea of Emmanuel Kant.

Keywords: Emmanuel Kant's ethics; duty; gratefulness

1. บทนำ

ชนบทรรมนิยมประเพณีอันดีงามของสังคมไทยล้วนแล้วแต่มีความกตัญญูเป็นที่ตั้งที่เป็นเช่นนี้เพราะได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมคำสอนคือความกตัญญูทศเวทที่พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาโปรดพระเจ้าสุทโธทนะจนได้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์สังคมไทย จึงให้ความสำคัญต่อความกตัญญูทศเวทเพราะความกตัญญูทศเวทต่อบุพการี เป็นบ่อเกิดแห่งความรักความผูกพันความเอื้ออาทร และความปรารถนาดีต่อกันระหว่างบิดามารดาต่อบุตรธิดาระหว่างครูอาจารย์ต่อลูกศิษย์ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรมมีความรักใคร่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สมานสามัคคี มีจิตใจเสียสละไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกันจึงเป็นแบบอย่างที่ดีที่สังคมไทยได้นำมาประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา

จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับความประพฤติและการตัดสินใจที่ดีทางศีลธรรม เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่จะบ่งชี้ว่าการประพฤติแบบไหนที่เรียกว่าดี ชั่ว ผิด ถูกแบบไหนที่ควรประพฤติแบบไหนที่ไม่ควรประพฤติเอมมานูเอล ค้านท์ เป็นนักปรัชญาตะวันตกที่มีแนวคิดทางจริยศาสตร์ ที่เกี่ยวกับหลักความประพฤติปฏิบัติที่เป็นพันธะกรณีทางศีลธรรม ในเรื่องการทำหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎศีลธรรม (เจตนาดี) ซึ่งททรรศนะ

ของค้านท์ มีแนวคิดคล้ายกับพระพุทธศาสนาในเรื่องของการกระทำหน้าที่ตามกฎศีลธรรมของบุคคลที่เป็นการกระทำหน้าที่ที่มีลักษณะสัมพันธ์กันโดยตรงของบุคคล ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์ในการทำหน้าที่ระหว่างบุพการี บุคคลและกตัญญูทศเวทที่บุคคล ตามกฎศีลธรรม (เจตนาดี) ในททรรศนะของเอมมานูเอล ค้านท์

2. จริยศาสตร์ของเอมมานูเอล ค้านท์

เอมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant, ค.ศ. 1724-1804) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันเกิดในครอบครัวที่เคร่งศาสนาและใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองโคนิกส์เบิร์ก (Königsberg) เขาสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยโคนิกส์เบิร์กและเป็นอาจารย์สอนตรรกวิทยาและอภิปรัชญาในมหาวิทยาลัยนั้น จนได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าภาควิชาปรัชญาในปี ค.ศ. 1770 ตลอดชีวิตของค้านท์มิได้ไปอยู่ที่อื่นเลย และก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสังคมหรือการเมืองค้านท์ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายสมถะและเป็นระเบียบอย่างยิ่ง

ค้านท์เป็นนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยมที่มีททรรศนะว่า ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่มียู่จริงและแน่นอนตายตัว มาตรการที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินก็ต้องตายตัวมาตรการดังกล่าว คือ เจตนา การกระทำที่ดีหรือการกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่เกิดจาก

เจตนาดีที่เรียกว่า เจตนาดี ก็คือ การทำตามหน้าที่ (Ronnaruen, 1997 : 86) การทำตามหน้าที่ก็คือ การทำตามเหตุผล การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีคือการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่การกระทำที่เกิดจากหน้าที่คือ การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล (คำที่ใช้คำว่า สติปัญญา) การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล คือ การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม สำหรับค่านั้แล้วการทำตามหน้าที่ก็คือการทำตามเหตุผลนั้น มนุษย์เรานั้นมีแรง 2 แรงที่ผลักดันให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างแรกคือ อารมณ์ความรู้สึก และความปรารถนาอย่างหลังคือเหตุผล การกระทำที่เกิดจากแรงอย่างแรกเราไม่ถือเป็นหน้าที่เพราะถ้ามองในแง่ศีลธรรม การกระทำดังกล่าวนี้ ไม่มีคุณงามความดีที่จะต้องสรรเสริญที่ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีหรือการกระทำที่มีเจตนาดี แต่ถ้าเกิดจากอย่างหลังจึงถือเป็นหน้าที่ชีวิตที่สมบูรณ์ของมนุษย์ในพรศนะของค่านั้ชีวิตที่อยู่กับศีลธรรม นั่นคือ ชีวิตที่อยู่กับหน้าที่มีใช้อยู่กับความสุขหรือความรู้สึกศีลธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความสำนึกในหน้าที่ที่เป็นสิ่งที่ฝืนแรงผลักดันของอารมณ์และความรู้สึก

พรศนะของค่านั้ ถือว่ากฎอะไรก็แล้วแต่รวมทั้งกฎศีลธรรมจะต้องมีลักษณะเป็นสากลหมายความว่า กฎศีลธรรมจะต้องเป็นกฎที่ใช้ได้กับคนทุกคนในฐานะที่เป็นคน แต่ถ้าเป็นกฎที่ใช้กับคนบางกลุ่มบางเหล่าแล้ว กฎนั้นก็เป็นได้แค่กฎหมู่ แต่ไม่ใช่กฎทางศีลธรรม ดังนั้น กฎศีลธรรมจะต้องเป็นกฎที่คนทุกคนจะสามารถนำไปปฏิบัติในฐานะที่เป็นคนได้ ไม่ว่าเขาจะเป็นชนชาติไหน

มีผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นอย่างไร กฎศีลธรรมจะต้องมีเงื่อนไขเดียว คือ ความเป็นสากลของกฎลักษณะของกฎศีลธรรมโดยทั่วๆ ไปมีลักษณะเป็นคำสั่ง ได้แก่

1. คำสั่งแบบมีเงื่อนไข (Hypothetical Imperative) เป็นคำสั่งที่ตั้งอยู่ในลักษณะที่มีเงื่อนไขว่า จงทำอย่างนี้ ถ้าต้องการอย่างนี้เป็นคำสั่งมีเงื่อนไขแบบมุ่งหวังผล เป็นความฉลาดมากกว่าที่จะเป็นความดีทางศีลธรรม จึงถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

2. คำสั่งแบบเด็ดขาด (Categorical Imperative) ลักษณะกฎศีลธรรมของค่านั้เป็นลักษณะที่เป็นคำสั่งเด็ดขาด ลักษณะกฎศีลธรรมจะต้องเป็นคำสั่งที่ไม่มีข้อแม้ใดๆ มีสิ่งเดียวที่จะคำนึงได้ ก็คือทำตามกฎอย่างไม่มีเงื่อนไขเพราะฉะนั้น เจตนาที่ดีจึงเป็นเจตนาที่ไม่มีเงื่อนไขและจะต้องเป็นเจตนาที่ปราศจากการกระทำที่มุ่งหวังผลเพียงแต่ให้กระทำตามกฎในฐานะที่เป็นกฎจึงเป็นหลักของเจตนา (Witsataveth, 1989 : 112-113)

ลักษณะศีลธรรมตามแนวคิดของค่านั้ ถือว่า ไม่มีอะไรในโลกนี้หรือนอกโลกนี้ที่เราจะสามารถคิดได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไขนอกจากเจตนาดี สติปัญญาก็ดี ไหวพริบก็ดี การตัดสินใจอย่างแน่วแน่งก็ดี รวมทั้งสิ่งต่างๆ เช่น อำนาจ ความมั่นคง เกียรติยศ เป็นต้น ค่านั้ได้ให้ความเห็นว่า สิ่งทั้งหลายเหล่านี้อาจจะเป็นสิ่งเลวร้ายขึ้นมาก็ได้ถ้าไม่มีเจตนาดีมาคอยควบคุมไว้ คำว่าเจตนาดี (Good will) หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลของบุคคลที่จะตัดสินใจว่าเขาควร

ทำอะไร จึงจะเรียกได้ว่าเป็นเจตนาดี คำนท์เชื่อว่าเจตนาดี เป็นคุณลักษณะทางศีลธรรม กล่าวคือเมื่อบุคคลผู้หนึ่งทำสิ่งที่เขาเชื่อว่าถูกต้องหรือสิ่งที่เป็นพันธะหน้าที่ที่ต้องกระทำ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะปราศจากความรู้สึกเมตตาสงสารหรือแม้แต่ปราศจากความสนใจใยดีในประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของผู้อื่น หรือเพื่อความสุขของผู้อื่นก็จะถือว่าการกระทำของบุคคลผู้นั้นมีความดีทางศีลธรรมอยู่ นั่นคือเขามี “เจตนาดี” (Boonyanaet, 1996 : 19)

ดังนั้น การกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรมจะต้องเกิดจากหน้าที่ ค่าทางศีลธรรมของการกระทำที่เกิดจากหน้าที่นั้น มิได้ขึ้นอยู่กับการบรรลุผลตามเป้าหมาย แต่อยู่ที่หลักเจตนาที่ก่อให้เกิดการกระทำ คำนท์ ได้แบ่งหน้าที่ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. หน้าที่สมบูรณ์ (Perfect duties) หมายถึง การกระทำที่จะต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เป็นการเน้นที่หน้าที่ ซึ่งจะละเลยไม่ได้

2. หน้าที่บกพร่อง (Imperfect duties) หมายถึง การกระทำที่จะต้องปฏิบัติได้ในบางโอกาส (Phramaha Kan Vaddhanavamsa (Manowattanan), 2013 : 26)

3. หลักความกตัญญูกตเวทีย

ในสังคมมนุษย์ บุคคลต้องเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเริ่มตั้งแต่การเกิดมามีชีวิตที่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลในครอบครัว มีบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง เป็นต้น และได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่นมีบิดา มารดา ครู อาจารย์ เป็นต้น

ความกตัญญูจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ในฐานะที่เป็นศาสตร์ในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มนุษย์พึงประพฤติปฏิบัติเป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่มนุษย์พึงปรารถนาให้เป็นผู้มีทัศนคติมีค่านิยม มีคุณธรรมมีจริยธรรมอันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ผู้ที่มีความกตัญญูย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วยพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญและกล่าวยกย่องบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลกบุคคลที่หาได้ยากมี 2 จำพวก ได้แก่ 1) บุพพการี คือ ผู้ทำอุปการะก่อน 2) กตัญญูกตเวทีย คือ ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทนบุพพการีบุคคลกับกตัญญูกตเวทียบุคคลคือบุคคลที่มาคู่กันเสมอเพราะเมื่อมีผู้ทำอุปการะก่อน จึงมีผู้รู้อุปการะที่ทันท่วงทีแล้วและตอบแทน (Mahamakut Buddhist University, 1997 : 113)

บุพพการี หมายถึง บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน คือ ผู้มีพระคุณ ได้แก่ มารดา บิดา ครู อาจารย์ เป็นต้น (Phra Dhambhidok (P.A. Payutto), 2003 : 113)

กตัญญู หมายถึง ผู้รู้สึกถึงบุญคุณที่เขาทำแก่ตน คือ ผู้ระลึกว่าใครเคยทำความดี เคยช่วยเหลือเกื้อกูลตนมาก็ยอมรับ และไม่ลืมบุญคุณของผู้นั้น รวมถึงผู้รู้ถึงบุญคุณของสัตว์ บุญคุณของคนที่ไม่ให้อยู่อาศัย บุญคุณของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ช่วยให้ตนได้รับความสะดวกสบาย อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา

กตเวทีย หมายถึง ผู้ประกาศบุญคุณของผู้มีอุปการะแก่ตน ด้วยการทำอุปการะตอบแทน

คือ ผู้ที่ยกย่องประกาศผู้ทำอุปกระแค้นต่อ สาธารณะไม่ปกปิดคุณความดีของผู้นั้น แม้เขาจะ เป็นคนด้อยต่ำ รวมหมายถึงผู้ที่สนองคุณของ ผู้มีบุญคุณแก่ตน เช่น เลี้ยงดูตอบแทน เชื้อฟังกำสอน ดูแลรักษา ด้วยความสำนึกในบุญคุณ กตัญญู กตเวที จึงจัดเป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะคนทั่วไป มักลืมบุญคุณคนอื่นได้ง่าย (Phra Dhamkittiwong (Thongdhi Suradhecho), 2013 : 21)

1. ประเภทของความกตัญญูเมื่อว่าถึง ความกตัญญูมี 4 ประเภท ได้แก่ ความกตัญญูต่อ บุคคลได้แก่พระพุทธเจ้าพระสงฆ์บิดามารดาครู อาจารย์ ความกตัญญูต่อสถาบันได้แก่สถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ความกตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่ สัตว์ดิรัจฉาน เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย สุนัข และความกตัญญูต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

อานิสงส์ของความกตัญญูคือ ได้การ สรรเสริญว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากเป็นเหตุแห่งการ บรรลุคุณวิเศษมีประการต่างๆ ได้การสรรเสริญว่า เป็นสัตบุรุษ พระพุทธเจ้าก็ทรงสรรเสริญ และเมื่อ เสียชีวิตลง ย่อมเข้าถึงสุคติ

โทษของความกตัญญูคือประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ มีนินทา เป็นต้น ย่อมถูกประหาร ถูกแผ่นดินสูบ และเมื่อเสียชีวิตลง ย่อมไปสู่ทุคติ (Mahamakut Buddhist University, 1997 : 122-123)

2. ฐานะของบุพการีในคัมภีร์พระพุทธ ศาสนากล่าวว่า บิดามารดาเป็นบุคคลผู้มีคุณูปการ ต่อบุตรธิดาฐานะของบิดามารดาจึงได้รับการ ยกย่องว่าเป็นฐานะที่สูงส่งเป็นปูชนียบุคคลของ บุตรฐานะของบิดามารดาทำหน้าที่เป็นบุพการี

มี 4 ประการ (Tipitaka 21/63/107) ได้แก่

2.1 เป็นพระพรหมของบุตร (พรหม มาติมาตาปิโตร) หมายความว่า มารดาบิดานั้น มีเมตตากรุณาติดตามอุเบกขาซึ่งจัดเป็นพรหมวิหาร ธรรมเป็นประดุจพรหม

2.2 เป็นครูคนแรกของบุตร (บุพพา จริยาติมาตาปิโตร) หมายความว่า มารดาบิดา ได้เป็นผู้สั่งสอนบุตรธิดาก่อนอาจารย์ เป็นต้นว่า สอนให้นั่งให้ยืนให้พูดตลอดจนสั่งสอนให้รู้จัก สิ่งต่างๆ

2.3 เป็นเทวดาคนแรกของบุตร (บุพพเทวาติมาตาปิโตร) คือ ได้พิทักษ์รักษาบุตร ธิดานั้นมาก่อนเทพยดาทั้งปวงตั้งแต่อยู่ในครรภ์

2.4 เป็นอาหุไนยบุคคล (อาหุเนยยา ตีมาตาปิโตร) หมายความว่า มารดาบิดาควรที่จะ รับของที่บุตรนำมาให้ เช่น ผ้าผ่อน ท่อน สไบ พูก หมอน เสื้อ สาด อาสนะ เป็นต้น

อานิสงส์ของบิดามารดาที่ทำหน้าที่เป็น บุพการี คือ ได้รับการเลี้ยงดูจากบุตรธิดา มีบุตร ธิดาช่วยกิจการงาน มีทายาทดำรงวงศ์สกุลอยู่ได้นาน มีบุตรธิดาที่เชื่อฟังโอวาท มีบุตรธิดาที่มีความ กตัญญูกตเวที เมื่อจากโลกนี้ไป มีบุตรธิดาทำบุญ อุทิศให้

ฉะนั้น หน้าที่ของบุตรธิดา ฟังปฏิบัติต่อบิดามารดาในฐานะผู้มีความกตัญญู มี 5 ประการ (Tipitaka 11/267/212) ได้แก่ เลี้ยงดูบิดามารดา ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจ ธุระการงานของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลไม่ให้เสื่อมเสีย ปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่าน จากไปแล้ว ทำบุญอุทิศไปให้ท่าน

อานิสงส์ของการบำรงมารดาบิดา คือ การนำมาซึ่งประโยชน์สุขในโลกทั้ง 2 ได้แก่ ประโยชน์ในชาติปัจจุบันเป็นจุดหมายขั้นต้นที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา คือ ลาภยศสุขสรรเสริญทรัพย์สินเงินทองฐานะเกียรติไมตรีชีวิตคู่ครองที่เป็นสุขในโลกนี้ เป็นต้น เมื่อตายไปย่อมบันเทิงอยู่ในโลกหน้า ด้วยทิพยสมบัติในสวรรค์ ย่อมไปเกิดในพรหมโลกทำให้บรรลुพระโสดาบัน โทษของการไม่เลี้ยงดูหรือปฏิบัติต่อมารดาบิดา คือ ผู้นั้นย่อมประสบกับความทุกข์ในนรก ถูกจักรกรวดหมุนบดอยู่บนสิริระถูกโจรลักขโมย ข่าชิงทรัพย์ ประสบผลอันไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล (Mahamakut Buddhist University, 1997 : 256)

ในฐานะครูอาจารย์ต้องอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ 5 ประการคือ 1) แนะนำให้เป็นคนดี 2) ให้เรียนดี 3) บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี 4) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย และ 5) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

หน้าที่ของศิษย์พึงปฏิบัติต่อครูหรืออาจารย์ ด้วยการตอบแทนพระคุณในฐานะผู้มีความกตัญญูทเวที ดังนี้ 1) ลูกขึ้นยืนรับ 2) เข้าไปคอยรับใช้ 3) เชื้อฟุ้ง 4) ดูแลปรนนิบัติ และ 5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (Tipitaka 11/268/213)

3. ทักษิณานุปทานต่อบุพการีกิจกรรมที่เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทเวทีต่อบุพการีอย่างหนึ่ง ก็คือ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่านมีชื่อเรียกว่า “ทักษิณานุปทาน”

ทักษิณานุปทาน หมายถึง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเพื่อให้ผู้ตายได้รับผลเป็นความสุข

ความเจริญพ้นจากภาวะที่ทุกข์ทรมานในทุกคติ

ทักษิณานุปทานมีวิธีปฏิบัติดังนี้ คือ ตักบาตรทำบุญเลี้ยงพระบังสุกุลถวายสังฆทาน เป็นต้นแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ตาย

ทักษิณานุปทานคือ การนำเอาอัฐิของบรรพบุรุษหรือของอุปัชฌาย์อาจารย์มาทำพิธีบังสุกุลกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้เพื่อแสดงถึงความกตัญญูทเวทีที่ก่อนแล้วจึงทำพิธีบุญเพื่อตนเองในภายหลังทักษิณานุปทานที่นิยมปฏิบัติกันดังนี้ คือ 1) ลูกทำให้พ่อแม่ได้ชื่อว่าลูกกตัญญู 2) ศิษย์ทำให้ครูอาจารย์ได้ชื่อว่าศิษย์กตัญญู 3) พสกนิกรทำให้พระเจ้าแผ่นดินได้ชื่อว่าพสกนิกรกตัญญู 4) พุทธสาวกทำให้พระพุทธเจ้าได้ชื่อว่าสาวกกตัญญู

กิจกรรมทเวที (ตอบแทนบุญคุณ) ข้อสุดท้ายคือเมื่อท่านตายไปแล้วทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้กิจกรรมทำบุญอุทิศกุศล (ทำความดีอุทิศกุศล) ที่นิยมเป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนา คือ มาตिकाบังสุกุลพิธีหลวงเรียกว่าสดับปกรณ์ จะทำเวลาไหนก็ได้ทั้งนั้น (Phra Dhamkittiwong (Thongdhi Suradhecho), 2013 : 331)

4. แนวคิดวิเคราะห์การทำหน้าที่ระหว่างบุพการีบุคคลและกตัญญูทเวทีบุคคลตามทฤษฎีของอิมมานูเอล ค้านท์

1. การกระทำหน้าที่ตามกฎศีลธรรม (เจตนาดี) ของค้านท์

1.1 การกระทำหน้าที่ของบุพการีบุคคลในฐานะเป็นมารดาบิดาถือว่าเป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญ ในการกระทำหน้าที่ต่อกตัญญู

กตเวทีบุคคล ที่เป็นบุตรธิดาแล้วย่อมมีหน้าที่กระทำในฐานะเป็นพระพรหมของบุตรธิดาที่ได้ให้ความเมตตากรุณาเลี้ยงดูให้บุตรธิดาของตนให้เติบโตมาและอบรมสั่งสอนถือว่าเป็นครูคนแรกเป็นเทวดาของบุตรธิดาที่คอยปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัยอันตรายทั้งปวงและเป็นอาหุไนยบุคคลที่บุตรธิดาให้ความเคารพ กราบไหว้บูชา สำนึกในพระคุณความดีของท่านและบุพการีบุคคลในฐานะที่เป็นครู-อาจารย์ย่อมมีหน้าที่อนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ 5 ประการคือ 1) แนะนำให้เป็นคนดี 2) ให้เรียนดี 3) บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี 4) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย 5) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

ดังนั้น การที่บุพการีบุคคลในฐานะมารดาบิดาครู-อาจารย์ ได้แสดงความเป็นบุพการีคือ เป็นผู้ที่มีพระคุณต่อกตัญญูกตเวที ที่เป็นบุตรธิดาและลูกศิษย์จึงเป็นการกระทำหน้าที่ตามพันธะที่ควรกระทำเป็นการกระทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ (Perfect Duties) ที่จะต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะละเลยไม่ได้ โดยเป็นการกระทำที่ไม่หวังประโยชน์ของตนเป็นจุดหมายปลายทางจึงเป็นหลักของเจตนาที่เป็นกฎทางศีลธรรมของค่าน้ำ ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ที่ตั้งอยู่บนเหตุผล (ค่าน้ำ ใช้คำว่า สติปัญญา) อันเกิดจากเจตนาดี เมื่อรู้ว่ามีดีแล้วก็ย่อมเกิดความปรารถนาที่จะกระทำขึ้นมาจึงเป็นการกระทำหน้าที่ตามพันธะหน้าที่ที่ควรกระทำเจตนาดีจึงเป็นความดีเพียงอย่างเดียวที่ดีโดยไม่มีเงื่อนไข และปราศจากการกระทำที่มุ่งหวังผลจึงเป็นความดีที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง หลักเจตนาจึงเป็นหลักในการกระทำหน้าที่ตามกฎ

ศีลธรรมของบุพการีบุคคลที่จะต้องนำไปปฏิบัติต่อกตัญญูกตเวทีบุคคลในฐานะที่เป็นคนตามทฤษฎีทางจริยศาสตร์ของค่าน้ำ นั้นเอง

ซึ่งสอดคล้องกับการทำหน้าที่ตามหลักทางศีลธรรมในทางพุทธศาสนาที่ว่าบุพการีบุคคลย่อมเป็นผู้มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดู ทั้งสงเคราะห์และอนุเคราะห์ต่อบุตรธิดาและลูกศิษย์

1.2 การทำหน้าที่ของกตัญญูกตเวทีบุคคล เมื่อบุพการีบุคคลได้ทำหน้าที่ของท่านอย่างสมบูรณ์แล้วกตัญญูกตเวทีบุคคลย่อมมีหน้าที่กระทำในฐานะที่เป็นบุตรธิดา ได้แก่ 1) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเราต้องเลี้ยงท่านตอบแทน 2) ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน 3) ดำรงวงศ์ตระกูลของท่านไม่ให้เสื่อมเสีย 4) ปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก 5) เมื่อท่านจากไปแล้ว ทำบุญอุทิศไปให้ท่านและกตัญญูกตเวทีบุคคลย่อมมีหน้าที่กระทำในฐานะศิษย์ที่พึงปฏิบัติต่อครูหรืออาจารย์ ด้วยการตอบแทนพระคุณในฐานะผู้มีความกตัญญูกตเวที ดังนี้ 1) ลูกขึ้นยืนรับ 2) เข้าไปคอยรับใช้ 3) เชื้อฟุ้ง 4) ดูแลปรนนิบัติ 5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ดังนั้น การที่กตัญญูกตเวทีบุคคล ในฐานะที่เป็นบุตรธิดาและลูกศิษย์ ได้แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีบุคคลที่เป็นมารดาบิดาครู-อาจารย์ จึงเป็นการกระทำตามพันธะหน้าที่ที่ควรกระทำ หมายถึง การกระทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ (Perfect Duties) ของกตัญญูกตเวทีบุคคลที่จะต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะละเลยไม่ได้ โดยเป็นการกระทำที่ไม่หวังประโยชน์ของตนเป็นจุดหมายปลายทางจึงเป็นหลักของเจตนาที่เป็นกฎทางศีลธรรมของค่าน้ำ ที่เกิดจากการสำนึกใน

หน้าที่ ที่ตั้งอยู่บนเหตุผล (ค่านท์ ใช้คำว่า สติปัญญา) อันเกิดจากเจตนาดี เมื่อรู้ว่ามีดีแล้ว ก็ย่อมเกิดความปรารถนาที่จะกระทำขึ้นมา จึงเป็นการกระทำหน้าที่ตามพันธะหน้าที่ที่ควรกระทำ เจตนาดีจึงเป็นความดีเพียงอย่างเดียวที่ดี โดยไม่มีเงื่อนไขและปราศจากการกระทำที่มุ่งหวังผล จึงเป็นความดีที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองหลักเจตนา จึงเป็นการกระทำหน้าที่ตามกฎศีลธรรมของ กัตถุญกตเวทียุคคลที่จะต้องนำไปปฏิบัติต่อบุพการีบุคคลในฐานะที่เป็นคนตามทฤษฎีทางจริยศาสตร์ของค่านท์ นั่นเอง

ซึ่งสอดคล้องกับหลักศีลธรรมในพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยความกัตถุญกตเวทียุคคลย่อมเป็นผู้มีหน้าที่กัตถุญหมายถึงรู้สึกถึงบุญคุณที่เขาทำให้แก่ตน คือระลึกว่าใครเคยช่วยเหลือเกื้อกูลและไม่ลืมบุญคุณของผู้นั้น กตเวทียุคหมายถึงผู้ประกาศบุญคุณของผู้มีอุปการะแก่ตน ด้วยการทำอุปการะตอบแทน ยกย่องประกาศผู้ทำอุปการะแก่ตนต่อสาธารณะไม่ปกปิดคุณความดีของผู้นั้น แม้เขาจะเป็นคนด้อยต่ำ รวมถึงสนองคุณของผู้มีบุญคุณแก่ตน ด้วยการ เลี้ยงดูตอบแทน เชื้อฟังกำสอน ดูแลรักษายามเจ็บป่วย หรือเมื่อท่านจากโลกนี้ไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน ด้วยความสำนึกในบุญคุณ

1.3 การกระทำที่ไม่เป็นคุณค่าทางศีลธรรม (เจตนาไม่ดี) ของค่านท์ การกระทำตามพันธะหน้าที่ต่อกันของบุพการีบุคคลและกัตถุญกตเวทียุคคลที่เกิดจากอารมณ์ ความรู้สึกความรักความเมตตา ความสงสาร ที่มีต่อกันของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติสำหรับค่านท์แล้ว ถือว่า

เป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่ไม่ดี ไม่ใช่เป็นการกระทำที่ดีในแง่คุณค่าทางศีลธรรม และไม่มีอะไรที่น่ายกย่องสรรเสริญ เพราะการกระทำตามหน้าที่ของมนุษย์ที่เกิดจากเจตนาดีตามกฎศีลธรรมจะต้องไม่ถูกชักนำด้วยอารมณ์และความรู้สึกมนุษย์จะมีศีลธรรมก็ต่อเมื่อมนุษย์ทำตามหน้าที่ด้วยพื้นฐานของเหตุผล(สติปัญญา) เท่านั้น

ซึ่งในทางพุทธศาสนาแล้ว การกระทำตามพันธะหน้าที่ต่อกันระหว่างบุพการีบุคคลและกัตถุญกตเวทียุคคล ที่เกิดจากอารมณ์ ความรู้สึก ความรักความเมตตา ความสงสาร ที่มีต่อกันนั้น มันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของมารดาบิดาครู-อาจารย์ ที่ต้องกระทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดู ทั้งสงเคราะห์และอนุเคราะห์ต่อบุตรธิดาและลูกศิษย์ หรือการที่บุตรธิดาและลูกศิษย์ มีความสำนึกในบุญคุณ สำนองคุณของผู้มีบุญคุณที่เป็นมารดาบิดาครู-อาจารย์มันไม่ใช่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในเรื่องของเหตุผลเลย เพราะพื้นฐานของการกระทำของมนุษย์นั้นมีสาเหตุจากกุศลมูลหรืออกุศลมูล ดังนั้น การกระทำหน้าที่ต่อกันเช่นนี้ จึงเป็นการกระทำที่มีเจตนาดีที่เป็นคุณค่าทางศีลธรรมที่มนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ทางศีลธรรมของตนจึงเป็นคุณค่าทางศีลธรรม ที่มีมูลเหตุมาจากกุศลมูล (ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง) ส่วนการกระทำตามหน้าที่โดยไม่ถูกครอบงำจากอารมณ์ความรู้สึกโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดจากการกระทำนั้นถือว่า เป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรมในระดับสูง

ความผูกพันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาเป็นธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของสัตว์โดย

ทั่วไปรวมทั้งมนุษย์ด้วยการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงความรักความเสียสละที่มารดาบิดาแทบจะทุกคนยอมอดเพื่อที่จะให้บุตรธิดามีอาหารกิน ยอมอดทนเหนื่อยยากก็เพื่อจะให้บุตรธิดามีชีวิตที่ดี หลายคนยอมเสียสละแม้แต่ชีวิตของตนเองเพื่อให้บุตรธิดามีชีวิตอยู่รอด เหตุการณ์และการกระทำเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความรักและความเสียสละอย่างแท้จริง ที่เกิดขึ้นให้เราพบเห็นอยู่เสมอ และเป็นสิ่งที่เราเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่า ความรัก ความเสียสละของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรธิดานั้น เป็นสิ่งที่เกิดจากใจอย่างแท้จริงเป็นคุณธรรมและความดีที่เกิดจากธรรมชาติของความเป็นมารดาบิดา โดยหวังให้บุตรธิดากระทำการตอบแทนในชาตินี้ คือ 1) หวังให้บุตรธิดาเลี้ยงดูเมื่อยามแก่ชรา เวลาเจ็บไข้พาไปหาหมอรักษา 2) หวังให้ช่วยทำกิจธุระการงานเพื่อเป็นการสืบทอดทางธุรกิจ 3) หวังให้เป็นทายาทผู้สืบวงศ์ตระกูล 4) หวังให้เป็นผู้สมควรได้รับทรัพย์มรดก และหวังให้บุตรธิดากระทำการตอบแทนในชาติหน้า ก็คือ เมื่อมารดาบิดาจากไปแล้ว ทำบุญอุทิศไปให้ท่านการกระทำของมารดาบิดาทั้งหลายเหล่านี้จึงถือว่าเป็นคุณค่าทางศีลธรรม

แต่ค่านั้เห็นว่า การกระทำของมารดาบิดาทั้งหลายเหล่านี้ไม่มีคุณค่าทางศีลธรรมเลย แม้แต่น้อย เพราะการกระทำของมารดาบิดาเหล่านั้น มีพื้นฐานมาจากอารมณ์ความรู้สึก ไม่ได้เกิดมาจากความสำนึกในหน้าที่ความรักที่มารดาบิดามีต่อบุตรธิดาโดยธรรมชาตินั้น จึงไม่มีค่าทางศีลธรรมเลย และไม่ใช่ว่าสิ่งที่จะนำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินค่าทางศีลธรรม มารดาบิดาอาจจะทำหน้าที่ของ

ตนเองโดยไม่ต้องมีความรักหรือความรู้สึกผูกพันใดๆ ต่อบุตรธิดาเลยก็ได้ หรือมารดาบิดาอาจจะกระทำหน้าที่ ด้วยความรักความผูกพันต่อบุตรธิดาก็ได้ เพียงแต่การกระทำนั้นจะต้องเกิดจากความสำนึกในหน้าที่เป็นพื้นฐานแรกสุดแนวคิดนี้จึงสามารถดาบิดาสักก็คนที่จะยอมรับได้เพราะมันขัดแย้งกับความรู้สึกยากที่จะยอมรับได้กฎทางศีลธรรมของค่านั้ จึงมีลักษณะที่ค่อนข้างจะตายตัวและเคร่งครัดเกินไป ทำให้เกิดความขัดแย้งกับความรู้สึกในการใช้ชีวิตจริงของมนุษย์ทั่วไป (Phramaha Prateep Siripanyo, 2015 : 133)

บทสรุปส่งท้ายของบทความนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดาครู-อาจารย์กับบุตรธิดาและลูกศิษย์ที่ปรากฏให้เห็นในสังคมไทยปัจจุบัน ที่ต่างคนก็ต่างทำหน้าที่ของตนเองโดยไม่มีความรักหรือความรู้สึกผูกพันใดๆ ต่อกันเลยมารดาบิดาก็ทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรธิดาด้วยการให้ค่าเลี้ยงดูแก่ปู่ย่าตายายที่เป็นคนเลี้ยง หรือให้ค่าจ้างแก่คนเลี้ยง เป็นต้น หรือการที่บุตรธิดาได้ทำหน้าที่เลี้ยงดูมารดาบิดา ด้วยการส่งเงินให้เป็นค่าเลี้ยงดู ที่เป็นการทำหน้าที่ที่เป็นเจตนาดีตามแนวคิดทางศีลธรรมของค่านั้ที่แยกกันโดยเด็ดขาดระหว่างการทำหน้าที่ที่เป็นเจตนาดี กับอารมณ์ความรู้สึกที่ชนะของค่านั้ จึงกล่าวได้ว่า เมื่อใดมนุษย์รู้หน้าที่และเหตุผลในการกระทำ เมื่อนั้นมนุษย์ก็มีศีลธรรม เมื่อใดมนุษย์ใช้อารมณ์ความรู้สึกในการกระทำ เมื่อนั้นมนุษย์ก็ไม่มีศีลธรรม ส่วนการทำหน้าที่ระหว่างครู-อาจารย์กับลูกศิษย์ในปัจจุบันมันก็เป็นเพียงแค่คนที่เคยรู้จักกันมาก่อนก็เท่านั้น ดังนั้นกฎทางศีลธรรมของ

ค่านท์ จึงเป็นการกระทำแค่ทางกาย ที่ไร้ความผูกพันทางจิตใจ

5. สรุป

จริยศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งความประพฤติปฏิบัติที่สำคัญต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งการอนุเคราะห์สงเคราะห์ แก่บุคคลผู้ที่ตนมีสัมพันธ์ด้วย คือ บุพการีบุคคลกับกตัญญูกตเวทียุคคลแนวคิดจริยศาสตร์ของเอมมานูเอล ค้านท์ คือ การกระทำที่ถูกต้องที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี คือการกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ ที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล คือ การกระทำที่เกิดจากศีลธรรม การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม คือการกระทำตามกฎสากล กฎสากลคือกฎที่ทุกคนในสังคมยอมรับและเห็นด้วยเกณฑ์ตัดสินในทางจริยศาสตร์ของเอมมานูเอล ค้านท์จึงใช้เจตนาดีเป็นเกณฑ์

ตัดสิน ในการกระทำตามพันธะหน้าที่ทางศีลธรรมที่ประกอบด้วยเหตุผลที่บริสุทธิ์ ความกตัญญูกตเวทียาต่อบุพการีจึงเป็นการกระทำที่สำนึกในหน้าที่ของบุพการีบุคคล ที่เป็นมารดาบิดาและครูอาจารย์ได้กระทำพันธะหน้าที่ของตนต่อบุตรธิดาและศิษย์ และพันธะหน้าที่ของกตัญญูกตเวทียุคคลที่เป็นบุตรธิดาและลูกศิษย์ กระทำหน้าที่ต่อมารดาบิดาครู-อาจารย์ ย่อมถือได้ว่าบุพการีบุคคลและกตัญญูกตเวทียุคคลได้กระทำตามพันธะหน้าที่ของตนเองโดยไม่หวังผลตอบแทน ตามกฎหน้าที่ทางศีลธรรม (เจตนาดี) ของค้านท์ในพุทธศาสนา ความรัก ความเมตตา ความสงสาร ความผูกพันที่มารดาบิดามีต่อบุตรธิดาโดยธรรมชาตินั้น ถือเป็นค่าทางศีลธรรม แต่ค้านท์เห็นว่า ไม่มีค่าทางศีลธรรมเลยกฎทางศีลธรรมของค้านท์ จึงเป็นกฎที่ให้ความสำคัญทางการกระทำภายนอกมากกว่าทางจิตใจ

References

- Boonyanate, N. (1996). *West Ethics: Kant Mill Hob Rall Sartre*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing house.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Tipitaka Thai Version*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing house.
- Mahamakut Buddhist University. (1997). *Mangalattadhipani in Translation Vol 4*. Fourteen publishing. Bangkok : Mahamakut Buddhist Press.
- Phra Dhambhidok (P.A. Payutto). (2003). *Dictionary of Buddhism*. Eleven publishing. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing house.
- Phra Dhamkittiwong (Thongdee Suradheso). (2013). *Dictionary of Buddhism for education, Kamwat group*. Bangkok : Leingsheing Printing house.

- Phramaha Kan Vaddhanavamso (Manowattanan). (2013). A Comparative Study of Kant's and Phradebvadi (Prayudh Payutto)'s Normative Ethical Theory. *Thesis of Buddhist Studies*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Prateep Siripanyo(Siripin). (2015). An Analytical Study of Kant's Moral Duty in Theravada Buddhist Philosophical Viewpoint. *Thesis of Buddhist Studies*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Ronnaruen, S. (1997). *Introduction to Philosophy*. Bangkok : Aksarapipat.
- Witsataveth, W. (1989). *Beginning of Ethics*. Bangkok : Auksornjaroentas Printing house.

